

KATSÁNYI SÁNDOR — NAGY DEZSÓ

A ceglédi könyvtárügy története

Évszázados hagyományokra visszatekintő tudományos jellegű könyvgyűjteményekkel nem büszkélkedhetik Cegléd városa, azonban könyvtártörténetének feldolgozása minden bizonnyal haszonnal jár, mert összegyűjti és rögzíti a szertekallódó, hiányos adatokat. Törekvésünk arra irányult, hogy bemutassuk városunk társadalmi élete és a mindenkori könyvtárak eleven kapcsolatát, kölcsönhatását. Megkíséreltük bemutatni, hogy a különböző társadalmi szervezetek kezében levő könyvtárak milyen társadalmi rétegek igényeit szolgálták, s egyben összefoglaltuk a város könyvtári vonatkozású írott és szójhagyomány útján fennmaradt emlékeit. Munkánk során azt tapasztaltuk, hogy a magyar könyvtárügy országos problémái szinte kivétel nélkül Cegléd könyvtárügyében is jelentkeznek. Ezért reméljük, hogy munkánk helytörténeti vonatkozásain kívül szerény hozzájárulás lesz a magyar könyvtárügy történetének mindmáig nélkülözött feldolgozásához.

Adatgyűjtésünk során megkíséreltük felkutatni a ceglédi könyvtárakra vonatkozólag a lehető legkorábbi nyomokat is. Egyes korábbi helytörténeti munkákban, a városi és az egyházi levéltárakban találtunk is adatokat. A viszonylagos teljesség kedvéért említjük: az egykori római katolikus iskola könyvtárát¹; a református iskola könyvtárát²; Dobos János 1830 körül gyűjtött

¹ HÜBNER Emil: *A ceglédi rk. egyház rövid története*. Cegléd. 1900. (Az első hiteles adat 1773-ból maradt ránk, a *Hist. Eccl. et Parochia* 18—20 lapján egy könyvjegyzék, melyben 61 a könyvek száma, túlnyomóan vallásos jellegűek. 1818-ban már 96 mű jegyzékét ismerik 132 kötetben. Ekkor már történeti és bölcséleti művek is helyet foglalnak a könyvtárban (PÁZMÁNY, KÁLDY, PRAY.) 1834. május 29-én a plébániával szomszédos uradalmi épületek kigyulladtak s a fenyegető tűzveszély miatt a könyveket az udvarra hordták ki, miközben számos könyv elveszett, részint elrongyolódott. (*Hist. Eccl. et Parochia* 215 p.) A későbbiekben a könyvtár az elhalt plébánosok hagyatékában maradt könyvekkel gyarapodott. 1900-ban 406 műről tudunk. A századforduló után teljesen zárt könyvtár lett belőle. Fejlődése megrekedt.

² Az első iskola 1545-ben létesült Cegléden. Ez a református iskola (ma FÖLDVÁRY Károly nevét viseli). A korai iskolamesterek zárt tékáiban őrződhettek a féltve őrzött könyvek. De ez az iskolai könyvtár csak 1820-ban indult komolyabb fejlődésnek CZEGLÉDY Mihály rektorsága alatt. Egyes források szerint 400 kötete volt, de az 1839-ben felvett leltárban már csak 96 könyv szerepel CZEGLÉDY gyűjteményéből. E könyvek javarészt latin nyelvűek, köztük 24 iskolai kézikönyv, magyar nyelvű 42, német 6. Jó-részt tudományos jellegűek. — Az egyház levéltárában (I. sz. protocollum) levő 1838-as katalógus címe: *Biol. Clarissimo Dno Michaelle Czeglédi aquisita cum elencho per Josephum Kapu Humanitatis Iido studiosum descripta, qui cum libris in Biol. reperta est, huic autem prot. die 14 Septembris 1838 inserta.* — S. SZABÓ József: *A ceglédi ref. iskola története 1545—1936*. Cegléd 1936. 133 l. Néhány évtizeddel később a reformátusok, (1869-

magánkönyvtárát, mely később a helyi gimnázium könyvtárának az alapja lett³ és végül az 1840-től számontartott egyesületi könyvtárakat és TÁNCSCICS Mihály ceglédi, könyvtári vonatkozású kezdeményezését.⁴

A népkönyvtári mozgalom kezdetei (1880—1900)

A XIX. sz. második felében a haladó polgári értelmiség Európa-szerte felismerte az új típusú könyvtárak szervezésének fontosságát. Nálunk az ország kulturális elmaradottságán segíteni akaró pedagógusok vetik fel elsőnek a könyvtár gondolatát. Az eddigi zárt jellegű könyvtárak helyett nyilvános

ben) polgári fiúiskolát szerveznek, s rövidesen könyvtárát is állítanak fel. (CZEGLÉDY működése után az iskolai élet hanyatlásnak indul és könyvtárát sem gyarapítják tovább.) Ez újabb iskolatípus 1899-ig állt fenn. Könyvtárát az 1930-as években a központi fiúiskola levéltári szobájában őrizték. 115 szám alatt 119 darabból állt: leginkább latin nyelvűek, de van köztük német és francia is. Vegyesen tudományos anyagból és tankönyvekből állt. Leltárát 1925-ben állította össze NAGY Sándor ig. tanító: (i. m. 141 p.). A református iskolának 1864-től kezdve külön tanári és ifjúsági könyvtára is volt, mely azonban nem nagyon fejlődött, mert még 1935-ben is a „modern pedagógia kívánalmaihoz képest, több hiány mutatkozik”. (i. m. 146 l.).

³ DOBOS János könyvtárával kapcsolatban megjegyezzük, hogy az ilyen magángyűjtemények hamarabb elkallódtak, feledésbe merültek. E könyvtár azonban kivétel volt. DOBOS János ref. lelkész, aki az emlékezetes ceglédi 100-as küldöttség szónoka volt Kossuthnál, Turinban, 1877-ben, 1830 körül kezdte könyvtárának gyűjtését, halála után gyűjteménye a helyi gimnáziumba került (1900-ban), s így nemcsak a szétszóródást kerülte el, hanem a ceglédi könyvállomány egészét gazdagította. E könyvtár több száz kötetet német, francia, olasz, latin nyelvű kiadványaiban magában foglalta korának teológiai, retorikai, filozófiai munkáit, s az egykorú szépirodalom gazdag gyűjteményét is tartalmazta. Kézirataiban őrizte saját fordítását 1837-ből, V. HUGO: *Cromwell-jét*. (SIMON László: *V. Hugo Cromwelljének egyetlen és eddig ismeretlen magyar fordítása*. Debreceni Szemle. 1933. július 186—291 l.) Veje, DÉZSI Mihály a könyvtárat tovább gyarapította, majd 1900-ban a tűzvészek által kétszer is megtizedelt, de még mindig 300 kötetet tartalmazó gyűjteményt az újonnan alapított gimnáziumnak (Dobos János fia alapította 100 000 forint adományával) adományozta. A gimnázium gondosan bánt az örökséggel: katalogizálta, majd 1913-ban a katalógust kinyomatta, de megőrizte önálló gyűjtemény jellegét. (VAJTIČZKY Emánuel: *A M. kir. Állami Főgimnázium tanári könyvtárának címjegyzéke az 1913-as év elején*. Cegléd 1913).

⁴ A mezőváros társadalmi élete a szabadságharc után a kaszinók, egyletek, népkörök és 48-as olvasókörök helyiségeiben zajlott. Az egyházi és magánkönyvtárak mellett az akkor még ellenzéki beállítottságú lakosság szükségét érezte saját igényeit kielégítő, szélesebb nyilvánosságú könyvtárak létesítésének. Már 1840-ben megalakult a Ceglédi Kaszinó, majd a 60-as évektől kezdve gomba módra szaporodtak a különböző politikai és társadalmi törekvésű olvasókörök és egyletek. Helyi viszonylatban a legjelentősebb az 1866-ban alakult Nép és Gazdakör. (A ceglédi egyletek és olvasókörök alapszabályai megtalálhatók a Pest megyei levéltár alfabetikus rendben, külön kezelt alapszabálygyűjteményében.) Mikor TÁNCSCICS Mihály, a Népkör meghívására Cegléden letelepedett, már számos olvasókörrel találkozott. Ezek révén gondolta reformgondolatait terjesztését, saját könyvei és személyes agitációja által. (Életpályám, 64. fejezet) Bizonyára ő vetette fel elsőként a város könyvtári életében később oly gyakran szereplő gondolatot: — az olvasókörök, s ezen át a könyvtárak egyesítését. Eredményt azonban nem érhetett el, hiszen Cegléd akkor már csak nevében volt Kossuth városa, amilyenek az öreg TÁNCSCICS lelkében élt, — a valóságban a kiegyezés korát, s a felbomló paraszti társadalom ellentéteit tükröző város volt. Egyes jószándékú emberek hiába kísérelték meg kieszközölni, hogy az olvasókörök fizessenek elő TÁNCSCICS műveire, csak azok a művei kerültek a helyi könyvtárakba, melyeket ő maga ajándékozott. Ezek közül még 1901-ben is ott találjuk a Népkör könyvjegyzékében TÁNCSCICS ajándékát — saját Népkönyvét. *A Ceglédi Népkör könyvtárának jegyzéke*. Cegléd 1901. TÁNCSCICS reformgondolatait a *Ceglédi levelek*-ben fejtette ki, melyeket itt-tartózkodásának 80. évfordulóján, 1957-ben adott ki a Kossuth múzeum.

intézményt terveznek a nép számára, s ennek megvalósítására széles társadalmi megmozdulásra számítanak. A mozgalom az 1870-es évek második felében kap különös lendületet: TÜRRE István elnökletével bizottság alakul a népkönyvtárak fejlesztésére, DOLINAY Gyula pedig 1878-ban szaklapot indít *Iskola és Népkönyvtár* címmel. Cegléden különösen az utóbbinak volt hatása.

A probléma aktualitását jelzi országszerte, hogy DOLINAY lapjára már 1879-ben reagál egy ceglédi tanító, VARGA József. Véleménye a Cegléd c. lapban jelent meg *Néhány szó az iskolai és népkönyvtárak kérdéséhez* címmel⁵. Helyeslően sürgeti a népkönyvtárak felállítását, de ugyanakkor rámutat a könyvtárak létesítésének társadalmi nehézségeire. E téren reálisabban lát a mozgalom vezetőinél is. A parasztság nagy részét — írja — nehéz anyagi helyzete még az iskolától is elzárja, ugyanakkor a tanítókat a megélhetés kényszere miatt vállalt túlterhelés akadályozza a népművelő munkában. Nem mondja ki, de soraiból kiolvasható: ha a népkönyvtárak ügyének e társadalomban valahol sikere lesz, az csak a kezdeményezők rendkívüli erőfeszítésének lehet következménye.

Az evangélikus iskola „népkönyvtára”

Az említett könyvtári vonatkozású írást az eszmecserék egész sora követi a *Cegléd* hasábjain, de az általánosságba vesző hozzászólásoknál fontosabb az, hogy az evangélikus iskola tanítói 1881-ben, csendben, megvalósítják az eszmét. Az 1877-es rendelet felhasználásával elrendelik, hogy „minden iskolába először felhozott gyermek 10 krajcárt fizessen az iskolai és népkönyvtár céljára, továbbá az iskolai mulasztásokból befolyó összeg szintén e célra fordíttassék”.⁶

Ha e kezdeményezés nem is ment volna túl az iskolai könyvtár keretein, akkor is említésre méltó lenne. Különös fontosságot és előremutató jelleget azonban az ad neki, hogy a könyvtár vezetői tudatosan hangsúlyozták népkönyvtári jellegét és igyekeztek kitégítani annak kereteit, elsősorban a volt tanítványokon keresztül. Néhány év múlva a kölcsönzők 25%-a már nem tartozik az iskola tanulói közé.

A következőkben így alakult a könyvtár fejlődése:

Év	Könyvtári hozzájárulást fizető tanulók száma	Felülfizetés	Az egyháztanács által adott kötetek száma
1881/82	105	4 F 10 kr	40
1882/83	107	1 80	42
1883/84	111	2 60	30
1884/85	118	2 40	44
1885/86	115	1 60	37
1886/87	115	1 40	13
1887/88	109	2 40	20

⁵ NAGY Dezső: *Táncsics Mihály — Ceglédi levelek*. Cegléd. 1957. 40. l.

⁶ *A ceglédi ev. tanács jzk.-e*. 1881. jan. 6.

Jellemző példája ez a korabeli könyvtárak helyzetének. Számottevő támogatás nélkül, azoknak a tanulóknak a krajcáraiból tartja fenn magát, akiknek kétharmada szegénysorsúként szerepel a nyilvántartásokban. Ilyen körülmények között az evangélikus iskola könyvtára csak ritka kivétel volt, de nem válhatott a népkönyvtári élet jellemző formájává.

A könyvtár belső felépítésében nyilvánvaló DOLINAY elképzeléseinek hatása. Ő három részre tagolja a könyvtári állományt, itt is három csoporttal találkozunk: a kicsik számára mesekönyvek és a *Kis Lap* kötetei szolgáltak, a nagyobbaknak útleírások, regék, a *Történelmi Könyvtár* füzetei és a *Hasznos Mulattató*, az iskolából kikerülteknek pedig a *Vasárnapi Könyvtár*, a *Magyar Könyvesház*. DOLINAY nyilvánvaló hatása miatt esetleg személyes kapcsolatra is gondolhatunk, amit megerősít az a körülmény, hogy DOLINAY maga is megjelentetett 1888-ban egy cikket a *Czepléd*ben, A népkönyvtárak és népolvasmányok címmel.⁷

1888-ban az állomány 604 kötet volt. A kölcsönzés vasárnap délelőttönként történt, az átlagos forgalom 60—80 kötet. Az olvasók száma ekkor 90.⁸

Természetesen Cegléd könyvtárügyét mégoly tökéletes népkönyvtár sem oldhatta volna már meg. A város időközben jelentősen fejlődött, gazdagodott, urbanizálódott. A megnőtt polgári öntudat maga is városi könyvtárt kívánt. 1899-ben írják le először a „Városi Könyvtár” nevet. A hozzáfűződő elképzelések azonban még zavarosak, tisztázatlanok. A valóságban egyelőre még mindig az a helyzet, mint a 70-es években: széttagolt kis egyesületi könyvtárak elégitik ki az igényeket.

Egyéb népkönyvtárak

A századforduló után a Közgyűjtemények Országos Felügyelőisége fogta össze az ország könyvtárügyét is.⁹ Az irányító szerv az Országos Tanács volt, mely számos kisebb nagyobb könyvtárat alapított, — így Cegléden is. Feltehetőleg azzal a gondolattal, hogy az osztályszempontok alapján összeállított kiskönyvtárak olvasói — jelen esetben munkások — nem „mérgeződnek” majd az egyre jobban virágzó és hódító szocialista irodalommal. Forrásaink említik a ceglédi kőműves munkások számára 1905-ben adományozott 2000 koronás népkönyvtárat, melynek KÁDAS István nevű kőműves foglalkozású könyvtárkezelőjét 1911-ben 50 koronával jutalmazta az Országos Tanács.¹⁰

1912-ben újabb 1000 koronás (B. típus, II. sorozat) népkönyvtárat adományoztak a helyi kőműves szakszervezetnek.¹¹ Ez évben kérte nyilván-

⁷ *Czepléd*. 1888. jan. 6.

⁸ ALEXEY: *A ceglédi evangélikus elemi iskola könyvtára*. Czepléd. 1888. júl. 29. Azt is írja, hogy „némely jól olvasó növendék az egész szomszédságot maga köré gyűjti a téli estéken”.

⁹ FERENCZY Zoltán: *A nép- és városi közkönyvtárakról*. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1907, 13. skk., 73. skk., 156. skk. (A továbbiakban; MKÉ.) és GULYÁS Pál: *A hazai népkönyvtárügy kialakulása és helyzete*. MKÉ. 1911. 67. skk.

¹⁰ (MKÉ. 1911. 305 l. Az alapításra vonatkozólag: *Magyar Minerva* (MM) 1912—13. 734. l.

¹¹ MKÉ. 1912. 224 l.

tartásba vételét a helyi Kossuth kör is az Orsz. Felügyelőségtől, de valószínűleg nem vették fel, mert a későbbi években nem találjuk a jelentésekben.¹²

Azonban a Felügyelőség útján egyes minisztériális szervek juttattak bizonyos könyvanyagot a helyi olvasóegyletek kisdud könyvtáiraiba. Így a Földművelésügyi Minisztérium több helyi olvasókör számára küldött gazdasági vonatkozású szakkönyveket:

Mátyás király olvasókör	alapítva	1902	173	kötetet
Népkör egylet olvasóköre	„	1903	173	„
Kisbérlek és szőlőtermelők egyl.	„	1905	100	„
Kossuth kör	„	1905	100	„
Katolikus kör	„	1910	150	„ kapott. ¹³

Az első világháború előtt az említett népkönyvtárakat nem fejlesztették, azonban a háború alatt (1916-ban) leküldtek egy válogatott háborús sorozatot a ceglédi Munkásotthon könyvtárának kiegészítésére 55 korona értékben.¹⁴

Egyesületi könyvtárak a századfordulón

Mint láttuk, Cegléden is támad igény egy központi könyvtár iránt, ugyanakkor az egyre merevebben elkülönülő osztályokra tagozódott társadalom nem képes ez igényt egyetlen, központi könyvtárral kielégíteni. Így az egyes társadalmi rétegek önmaguk számára létesítenek könyvtárakat: a vezető osztály átveszi és saját ízlésének megfelelően fejleszti tovább az „úri kaszinó” könyvtárát, az iparosok, kiskereskedők ez idő tájt alapítják saját könyvtáraikat, a parasztság egyes rétegei a Nép- és Gazdakör könyvtárát használják. A szegényparasztság természetesen ismét a kapun kívül maradt: láttuk, hogy a népkönyvtári mozgalom nem tudott gyökeret verni, saját erejükből pedig egyelőre még nem képesek könyvtárakat szervezni.

Az egyes könyvtárak vizsgálatakor a különbségek mellett azonos vonásokat is felfedezünk. Nevezetesen: a Kossuth-kultuszról táplálkozó nemzeti függetlenségi öntudat fokozatos elhalványulását, helyette a polgári ízlés beáramlását, amely a kispolgári-giccs formájában jelentkezik.

Sajnos, a mennyiségileg és hatásában legszámottevőbb könyvtár, a *Kaszinó könyvtárának* állományáról nincsen ebből az időből pontos jegyzékünk. Egy 1895-ből származó híradás több ezer kötetéről tudósít. Kétségtelenül ez volt Cegléden a legnagyobb és legforgalmasabb könyvtár ebben az időben. Látogatói a tisztviselőréteg és az értelmiség köréből kerültek ki. A könyvtár tagja csak az lehetett, aki a Kaszinónak is tagja volt, ez eleve meghatározta az olvasótábor összetételét. A vezetőség egyébként is féltékenyen őrködött, hogy ne kerüljön idegen kezekbe könyv: egy 1895-i újságcikk keserű hangon panaszolja fel, hogy mégis látni olyanok kezében is kaszinói könyveket, akiknek a Kaszinóhoz semmi közük.¹⁵

Egészen más jellegű a *Népkör könyvtára*. Ennek is évtizedekre nyúlnak vissza a hagyományai: TÁNCSECS már 1876-ban a Népkört választja ki a ceg-

¹² MKÉ. 1912. 226 l. (1907-ben 568 egyén, 319 kötetet kölcsönzött. MKÉ 1909. Melléklet: 19 l.)

¹³ MM. 1912—13: 962 l.

¹⁴ MKÉ. 1916. 217 l.

¹⁵ Czepléd. 1895. febr. 17. és márc. 1.

lédi egyesületek közül, mint demokratikus jellegénél és ellenzéki magatartásánál fogva számára legmegfelelőbbet. A könyvtár szelleme az 1890-es évek elejéről fennmaradt adatokból jól elemezhető. A mintegy 800 kötetes állomány alapszínét a reformkor és a szabadságharc írónemzedéke adja meg. JÓKAI kb. 200, JÓSIKA 70, VAS Gereben, EÖTVÖS József 10—10 kötettel van képviselve, de megtaláljuk VACHOTT Sándort, DEGRÉT, KÖLCSEY TOLDY Ferenc kiadásában. Szakkönyveik egyrészt népszerű, közhasznú ismereteket terjesztő könyvek, másrészt mezőgazdasági munkák, de a legjelentősebb történeti gyűjteményük: az 1848-as szabadságharcral kapcsolatos népszerű feldolgozások és tudományos értékű forrásmunkák (*Kossuth Iratai az emigrációból, Törvényhatósági Tudósításai, Mészáros Lázár emlékiratai, Széchenyi hátrahagyott iratai* stb.). Az a 400 kötet viszont, melyet 1901-ig írtak hozzá az alapleltárhoz, többségében már kispolgári bestseller, élén BENICZKYNÉ 50 kötetével, mellette OHNET (15 kötet). Szakkönyvet már egyáltalán nem vásárol a könyvtár, pedig elsősorban mezőgazdasági gyűjteménye révén leginkább lett volna rá lehetősége, hogy egy gyakorlati szakkönyvtár alapjait lerakja.¹⁶

Ugyanezt a tendenciát figyelhetjük meg, ha halványabban is, az 1898-ban szervezett *Iparos Ifjak Könyvtárában*. JÓKAI, JÓSIKA még szinte egyeduralkodók, s itt is feltűnően gazdag KOSSUTH-gyűjteményt találunk, de ez a könyvtár is, akár a Népköré, a múltból él; a jelen irodalmában tanácstalan: a legalacsonyabb rendű igényeket követi szolgai módon.¹⁷ Az igények kényszerű kiszolgálása, az alacsonyrendű igényeké is, szükségyszerű velejárója különben az ilyen jellegű könyvtáraknak, melyek a tagok filléreiből élnek.

A századforduló után már működik az a könyvtár, mely sokkal érzékenyebb az újra, mint elődei: a *Kereskedelmi Ifjak Kaszinójának Könyvtára*. (Az „ifjak” megjelölés sem itt, sem az iparosoknál nem jelent az állomány szempontjából semmit.) Ezt a könyvtárat hagyományok már egyáltalán nem kötik: nincsen sem ARANY, sem VÖRÖSMARTY kötetük, de van KISS József „összesük”, nincs KOSSUTH-gyűjteményük, de meglepő módon megvan BÉBEL, DARWIN az állományban. A polgári radikális gondolkozás képviselői Cegléden egyedül ebbe a könyvtárba hatolnak be. A magyar irodalomból 1910-ben megtaláljuk HERCZEGET, HELTAIT, MOLNÁRT de a fő hangsúly a modern külföldiekén van. Itt találkozunk az egyleti könyvtárak közül először FLAUBERT, FRANCE, STENDHAL, D'ANNUNZIO műveivel, de a legfeltűnőbb az orosz írók műveinek nagyszámú megjelenése: TOLSZTOJ 5, DOSZTOJEVSZKIJ, TURGENYEV 4. GORKIJ 3 művel szerepelnek.¹⁸

Az egyesületi könyvtárak közül még tudunk a *Függetlenségi Olvasókör* könyvtáráról, mely 1876-ban alakult. Olvasottsága jelentéktelen.¹⁹ *Kossuth olvasókör* alakult 1890-ben.²⁰

A nyilvános Városi Könyvtár gondolata mind sürgetőbbben vetődik fel a helyi sajtóban.²¹ Többen azzal indokolják, hogy egy ilyen intézmény hatható-

¹⁶ *A Ceglédi Népkör könyvtárának jegyzéke*. Cegléd. 1901.

¹⁷ *A Ceglédi Iparos Ifjak Önképző Egylete. Könyvtárszabályzat és leltár*. Cegléd. 1900.

¹⁸ *A Ceglédi Kereskedelmi Ifjak Kaszinója Könyvtárának jegyzéke*. Cegléd. 1910.

¹⁹ György Aladár: *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Bp. 1886. (A Kaszinó könyvtárról azt írja, hogy 1884-ben állománya 687 mű, 1136 kötetben. Az olvasók száma 140, az olvasott művek száma 2743 kötet. A Függetlenségi könyvtár adatai jelentéktelenek.)

²⁰ *Cegléd*. 1890. jan. 19.

²¹ Dr. V. *Cegléd*. 1886. jún. 27. *Ceglédi Ujság*. 1892. márc. 27. *Ceglédi Független Hírlap*. 1890. jan. 12.

san szolgálhatná a népművelést és irányíthatná a nép izlését a ponyvairodalommal vívott harcban²² Ismét mások a lényegre tapintanak, írván:

„Igaz, hogy nálunk van elég egylet s ezekben könyvtár is, de ehhez csak az férhet, aki az egyletnek tagja, s úgy a nagy rész, mely éppen művelődésre szorul, nem művelődhet.”²³

A század utolsó éveiben a helyi értelmiség fellép egy veszedelmes jelenség: a ponyvairodalom térhódítása ellen. Feltűnő címekkel közlik elgondolásaikat a helyi lapok hasábjain. *A ceglédi néphez — a ponyvairodalom ellen*²⁴, *A ponyvairodalom*²⁵, *Rémregények, fércmunkák terjesztése Cegléden*²⁶.

Végül a század utolsó évében — 1899-ben, riportot közöl egy helyi lap, melyben a jövő színes álmait festi az olvasók elé. Reális álmok voltak ezek, csak egy fél évszázadot kellett várni, míg megvalósultak. A jövő álmodója a könyvtárról így álmodozik:

„... vasárnap a nép ... betér a városi közkönyvtárba; Könyvet kér Rákóczi-ról, Báthoryról, vagy Bethlen Gáborról... haza viszi, olvassák, elmélkednek dicső eleinkről.”²⁷

Az agrárszocialista földmunkások könyvtára

A helyi lapokban szűkszavú tudósításokat találunk a 80-as évekből a helyi agrárszocialista földmunkások szervezkedéseiről. A mozgalom kétirányú volt a 96-os évtől kezdve. A ceglédi születésű VÁRKONYI István itt bontotta ki Független Szocialista Pártjának zászlaját, de rövid működés után a mozgalom e szárnya lehanyatlott. A szociáldemokrata alapon működő földmunkásmozgalom jeles vezetőt talált URBÁN Pálban. Az ő szervezete megélte a Tanácsköztársaság kikiáltását is. A szocialista irodalom kiadásával párhuzamosan szükségessé vált olvasókör szervezése is, ahol ezeket a könyveket, iratokat, broszúrákat tanulmányozták és a fejlettebbek magyarázták társaiknak ezek tartalmát. A századfordulón alakul meg a földmunkások *Mátyás király olvasóegylete*. Vezetője URBÁN Pál. Igen élénk egyesületi életet éltek. Zászlójukat 1900 márc. 18-án avatták, s időnkint bált rendeztek a könyvtár gyarapítására. Egészen betiltásukig működtek. Vajon hová tűnt, minden bizonnyal értékes és érdekes könyvállományuk? Erre 1923-ból találunk választ. A Tanács hatalom bukása után a munkásszervezetek visszahúzódtak. Egykori könyvtárunk könyveit különböző helyeken rejtegették, de a rendőrség nyomára bukkant és lefoglalta a könyveket:

„Rendőrkapitányunk előtt semmi sem marad figyelem nélkül, — így személyes ellenőrzést tartott a város egyesületeiben, s felfedezte azt a könyvtárat, amelyet a már megszűnt Újvárosi Földművesek és Munkások Egyesülete az Újvárosi Olvasóegylet tulajdonába akart átadni. A könyvtár tele van a legveszedelmesebb kommunista könyvekkel, füzetekkel. A rendőrség lefoglalta és megsemmisítette. (a szerzők kiemelése)

— Vajon csodálkozhatunk-e azon, hogy a kommunizmus gyökeret vert nálunk, mikor már az 1900-as évek elején marxi kiáltványokat olvastak az Újvároson?”²⁸

²² HITTER Miklós. Cegléd. 1888. júl. 15.

²³ Cegléd. 1893. jan. 19.

²⁴ Cegléd. 1893. dec. 10.

²⁵ Cegléd. 1895. okt. 13.

²⁶ Cegléd. 1895. okt. 13.

²⁷ *A jövő képe Cegléden*. Cegléd. 1899. febr. 5.

²⁸ *Ceglédi Kisgazda*. 1923. márc. 11.

Ez a története a munkások egykori könyvtárának.

Összegezve az egyleti könyvtárak szerepét — leszámítva a földmunkásokét és kereskedelmi ifjakét — a város könyvtárügyének egészében, elmondhatjuk, hogy haladó szerepüket fokozatosan elvesztették. Egyre jobban elmosódott az állománybeli különbség is köztük, s a kispolgári ízlés kiszolgálóivá lettek. Mint ilyenek azonban, rosszabb anyagi lehetőségeik miatt, nem tudták felvenni a versenyt az ez idő tájt induló modernebb szemléletű és gyakorlatú kölsönkönyvtárakkal.

A kölsönkönyvtárak megjelenése a századfordulón

A századforduló táján nyilvánvalóvá lett, hogy az elavult jellegű egyesületi könyvtárak már nem képesek kielégíteni a megnövekedett igényeket. Mint láttuk, az iskolai könyvtárak nem fejlődtek, az egyesületi könyvtárak pedig csak tagjaiknak biztosították az olvasási lehetőségeket. Egyrészt elzárkózás, egyletesdi és nem fejlődő könyvtárak, másrészt pedig megnövekedett olvasási igény mutatkozott. Erre figyeltek fel a jószímatú üzletemberek, így SEBŐK Béla könyvkereskedő és nyomdatulajdonos, s csakhamar megnyitotta kölsönkönyvtárát, mely 50 krajcárért egy óra a legfrissebb fővárosi újságok olvasását is lehetővé tette.

„... egy új üzletággal, magyar kölsönkönyvtárral bővíttem ki tevékenységemet. Általános óhajnak vélek eleget tenni, amikor kölsönkönyvtárt alapítok. Nem az volt a célom, hogy sok könyvet halmozzak össze, hanem hogy kitűnő könyveket adhassak tisztelt előfizetőim kezébe. A modern magyar szépirodalom úgy szólván teljesen képviselve van gyűjteményemben: Jókai, Mikszáth, Herczeg, Bródy, Pekár, Bársony, Gárdonyi, Szomaházy, Beniczkyné, a külföldi írók közül: Ohnet, Feuillet, Daudet, Lindau, Theuriet, Prévost, Croker, Cherbuliez, Carmen Sylva...”²⁹

E felsorolás igen vegyes állományra vall és nem említi az orosz klasszikusokat, melyek e korszakban nagy hatással voltak értelmiségünkre. Milyen közönségréteg igényét kísérelte meg kielégíteni az ügyes üzletember? Bár elvben mindenki számára lehető volt e kölsönkönyvtár igénybevétele, mégis, elmondhatjuk, csupán a város polgári, hivatalnokrétegének volt a kiszolgálója. SEBŐK nem gyűjtött össze sok könyvet, mindig csak a legfrissebbeket forgalmazta. Az alapítás után 3 évvel — 1902-ben — mindössze 400 kötet volt az állománya.³⁰

Újabb kezdeményezések a Népkönyvtár ügyében

Miután sem az egyesületi, sem az iskolai, sem a magán kölsönkönyvtár nem tudott megfelelni a szükségleteknek, az érdeklődés ismét a Népkönyvtár felállítására fordult. A helyi értelmiség hangadói keserű írásokban emlékeztek meg az állandó könyvtár hiányáról, mely a lakosság zömének érdeklődését elégtelené ki. A Közoktatásügyi minisztérium 1904-ben 78 000 koronát fordított népkönyvtárak felállítására, melyből Cegléd semmit sem kapott.

„A felsőbb osztályok még annyira-amennyire megtalálják ebbeli szükségleteiket. A jelentékeny számú ipari osztálynak is ott vannak a maga különböző egyletei és

²⁹ Cegléd. 1899. jún. 11.

³⁰ Cegléd. 1902. febr. 2.

olvasókörei... De árva és gondozatlan e tekintetben a város lakosságának zöme: a gazdálkodó osztály. — Nem annyira szépirodalmi művekre van szükség, mint inkább népies nyelven írt kis kátékra, melyek a gazdasági élet s közélet mindennapos dolgában legyen útmutatói. A városi tanács feladata írni a felettes szervekhez, hogy jövőre szervezzenek Népkönyvtárat. Mindegy, hogy itt lesz e állandóan a városban, vagy közben vándorolni fog a tanyák népe között...'³¹

A Szegeden székelő Délmagyarországi Közművelődési Egyesület felhívást küldött a ceglédi városi tanácshoz 1908-ban, hogy adjanak be kérvényt Népkönyvtár létesítése céljából. A tanács mivel részben pénzügyi kihatásai is lettek volna az ügynek, részben hamisan értelmezett lokálpatriotizmusból, elutasította a felajánlást.³²

Pedig a helyi értelmiség a felhívás nyomán ismét szorgalmazta a Népkönyvtár felállítását és azt követelte, hogy vasárnap csukják be a kocsmákat és helyettük a létesítendő Népkönyvtár legyen nyitva.³³

A gimnázium könyvtára

Az 1899-ben alapított gimnázium könyvtára indulásakor több jelentős gyűjteményt olvasztott magába, s néhány év alatt Cegléd egyik legjelentősebb könyvtárává fejlődött. Bár jellegénél fogva szűkebb nyilvánosságú könyvtár volt, mégis foglalkoznunk kell vele, hiszen egy negyedszázadon át Cegléd egyetlen tudományos igényű könyvtáráként jön számításba.

1904-ben a tanári könyvtár 1679 darabból, az ifjúsági 1014 darabból állt, a növekedés a továbbiakban mindkét részlegben igen jelentős: évi 200—250 kötet. Az 1910-es évek elején a könyvtárnak már tudatosan összeválogatott gyűjtemény jellege van, amit a könyvtár vezetője, VAJTIČZKY Emánuel tanár, által összeállított, 1913-ban kinyomtatott katalógus bizonyít legjobban. Az a tény, hogy a gimnázium szükségét érezte könyvállományának jegyzékét nyomtatásban is publikálni, bizonyítja, hogy a könyvtár mintegy 6500 kötetével az iskola falain túlterjedő, városi igényt is kielégített.³⁴

Az állomány híven tükrözi a humán jellegű, de igen erős természet-tudományos érdeklődésű iskola szellemét. Szakcsoportjai közül legjelentősebb a magyar irodalom, itt jól összeválogatott művekkel minden számottevő író szerepel. Vetekszik ezzel a gyűjteménnyel a latin és görög irodalom csoportja. A legjelentősebb írók eredetiben vagy többféle német és magyar fordításban, jegyzetes kiadásokkal szerepelnek. (PLATON pl. egymaga 15 kötettel, 10 különféle fordítóval.) Ha a természettudományos művek csoportja mennyiségileg valamivel el is marad a humán tudományokétól, minőségileg ez is korának legjobb színvonalán áll. Megtaláljuk itt a legfrissebb, túlnyomórészt német nyelvű kézikönyveket is.

³¹ Cegléd. 1904. aug. 20.

³² Cegléd. 1908. okt. 16.

³³ Cegléd. 1908. nov. 1.

³⁴ A Ceglédi M. kir. Állami Főgimnázium tanári könyvtárának címjegyzéke az 1913-as év elején. Összeállította: VAJTIČZKY Emánuel. Cegléd. 1913. (A tanári kv. 3737 kötetet, az ifjúsági kv. 2734. kötetet tartalmazott. A Ceglédi Közlöny 1912. júl. 7-i számában 13 377 kötetéről olvashatunk. Erős túlzás.) A Magyar Minerva adatai szerint (1912—13. 173—74. p) az ifjúsági könyvtár a tanulók évi 2 korona tagdíjából eredt és gyarapszik. A forgalom: tanári kv. 19 olvasó 975 kötetet kölcsönzött, az ifjúsági kv.-ból 336 olvasó 5975 kötetet.

A könyvtárnak 32 tudományos folyóirat járt rendszeresen, köztük külföldiek is. A 30-as évekre a tanári könyvtár állománya megkétszereződik.³⁵

Az ifjúsági könyvtár sem maradt le a tanári mögött. Az első világháború éveiben már minden osztálynak külön könyvtára van. Az egy tanulóra eső olvasott könyvek száma igen magas: 13—37 között váltakozik.³⁶ Az ifjúság irodalmi nevelésében ennek a részlegnek fontos szerepe volt: egyedül egyenlőszorozta az ekkor már jobbra ponnyvakat kölcsönző ifjúsági egyleti könyvtárak s a kölcsönkönyvtárak hatását.

Az eddig tárgyalt magán, iskolai, egyleti s egyéb helyi könyvtárak parancsoló módon felvetik egy nyilvános könyvtár szervezését. Azonban erről az említett okok következtében csak 1919-ben lehetett szó, amikor a Tanács hatalom helyi szervei egy nagy „rohammal” bevették az elkülönülő könyvtárocskák „várfalait” s egyesítették az összes helyi könyvtárakat, hogy megnyílhassék a „Ceglédi Városi Könyvtár”.

A Tanácsköztársaság könyvtárpolitikája és Cegléd

A Tanácsköztársaság művelődési politikája középpontjába állította a néptömegek kulturális érdeklődésének kielégítését, így a könyvtári ellátottságot is. A Közoktatásügyi Népbiztosság 1919. ápr. 28-án kelt 22 sz. rendelete leszögezi: „A Magyar Tanácsköztársaság az ország lakosságának könyvvvel, s a hozzávaló segédeszközökkel (bibliográfiák, katalógusok, stb.) való ellátását állami feladatnak tekinti.”

E rendelet meghatározza ennek módját is: „az állam köztulajdonba és kezelésbe vesz minden tudományos és közművelődési könyvtárat, amennyiben az a hivatali könyvtár kereteit túlhaladja.”

A Népbiztosság számos könyvtárüggyel kapcsolatos rendeletet adott ki (márc 29., ápr. 2., ápr. 25., ápr. 28.)³⁷

Cegléden e rendeletek szellemében fogtak hozzá a köztulajdonba vétel és rendszerezés munkájához. E rendeleteknek a városban külön jelentőséget adott, hogy városi könyvtár nem volt, bár ennek hiányát mindenki érezte, viszont számos, szétszórt egyesületi könyvtár működött. A helyi direktórium már április elején kijelölte azokat, akik a könyvtárak összevonásának munkáját végezték: HABONY József és SÁRKÁNY József személyében. A gimnázium diákjai segítettek nekik.

A könyvek gyűjtése során 7310 kötet gyűlt össze, ennek zömét a volt Kaszinó Könyvtára adta. Munkájuk közben problémák is felmerültek: pl., hogy a gimnázium könyvtári anyagát is begyűjtsék-e? Hiszen a gimnáziumban volt Cegléden az egyetlen jelentős tudományos gyűjtemény, s ennek beolvasztása tudományos könyvtári jellegűt adott volna az új könyvtárnak. SÁRKÁNY József, a gimnázium tanára és a múzeum igazgatója — úgy döntött, hogy az új könyvtárnak közművelődési jellege kell, hogy legyen; a gimnáziumé pedig lényegében tanári szakkönyvtár, ezért külön kívánták továbbfejleszteni a

³⁵ *Ceglédi Közlöny*. 1913. júl. 16.

³⁶ *MM*. 1930—31. 334 l. A könyvtár őre SZELECZKY Mihály tanár. Az állomány 3116 mű, 6310 kötet, 13 286 pengő értékben. 1929/30-ban 28 olvasó 250 kötetet kölcsönzött.

³⁷ KÓHALMI Béla: *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye*. Bp. 1959. 265 l.

jövő városi könyvtárát, mint a város közművelődési, a gimnáziumét pedig: mint a város tudományos szakkönyvtárát.³⁸

Az összegyűlt anyagot erős selejtezésnek vetették alá, s mintegy 2000 kötetet kirostáltak. A selejtezés elvi szempontjait megtaláljuk a ceglédi *Népakarat* c. lapban: „Kik lesznek a kommunizmus kedvenc írói?” címmel: „Semmi esetre sem Beniczkyne Bajza Lenke, Ohnet, Marlitt, . . . helyettük Gorkij, France, Zola, Révész Béla . . .”³⁹

A selejtezés után jelentik a direktoriumnak 5359 kötet állománybavételét. A beadványt dr. BRAUN Soma és HEIM Pál tanárok írják alá. Gondot okozott az új könyvtár elhelyezése is. Érthető: ekkora tömeg könyv még nem gyűlt össze Cegléden egy könyvtárban sem. A szervezők az olvasók kényelmére is gondoltak, mikor nyilvános olvasótermet szerettek volna létesíteni a könyvtár mellett. Több helyiségben szemlét tartottak, végül is a volt Népkör helyiségeit kérték a direktoriumtól.⁴⁰

Miközben a még ömlesztett állapotban levő könyvek feldolgozásán munkálkodtak, kialakultak elképzeléseik az új közkönyvtárról. Céljuknak tartották minél több olvasó bevonását, s ezek tudatos irodalmi, világnézeti nevelését. A kölcsönzést díjtalannak képzelték. Ez lett volna a városban az első díjtalan kölcsönkönyvtár.⁴¹

A tervek, sajnos, nem valósulhattak meg. A Tanácsköztársaság bukása után az összegyűjtött könyvanyagot régi tulajdonosaik ismét széthordták. A munka azonban nem volt hiábavaló, mert ráirányította a figyelmet a városi könyvtár felállításának szükségességére és lehetőségeire. Nem tartjuk véletlennek, hogy 1920-ban a város akkori vezetősége elhatározza a városi könyvtár létesítését, mely gondolat mintegy húsz éven át hiába próbált valóra válni. Sajnos, a 19-es könyvtárügy szelleméből, könyvtári módszereiből nem hasznosítottak semmit.

A Tanácsköztársaság időszaka ennek ellenére nagy jelentőségű volt a ceglédi könyvtárügy történetében. A helyi könyvtárügyön, mint láttuk, három, 1919-ig megoldatlan probléma húzódott végig: a város társadalmának atomizálódása szükségszerűen magával hozta az életképtelen egyesületi könyvtárak szaporodását s az egység hiányát a szélesebb tömegekre kiterjedő könyvtári propaganda teljes hiánya s a könyvtárak kiszolgáltatott helyzetéből következő elvtelenséget a gyarapításban, ami értékes szak- és szépirodalmi gyűjtemény létrehozását lehetetlenné tette. 1919 művelődési politikája — a mögötte álló társadalmi változásra alapozva — gyökeresen megoldotta volna a helyi könyvtárügy e hármaskérdését, melyről, mint láttuk, határozott elképzelések voltak.

A Városi Könyvtár megszervezése (1920—1924)

Mint az előzményekből láttuk, Cegléden már az 1890-es években megvolt a társadalmi igény egy nyilvános városi könyvtárra, a róla alkotott elképzelések azonban még elég bizonytalanok. Sokan valami kibővített népkönyvtárra

³⁸ SÁRKÁNY József szíves közlése.

³⁹ *Népakarat*. 1919. ápr. 17.

⁴⁰ *Népakarat*. 1919. ápr. 25.

⁴¹ NAGY Dezső: *A Tanács hatalom ceglédi története*. Bp. 1959. A könyvtári vonatkozások a 15, 41, 86 l.-n találhatók. (SÁRKÁNY tanárnak és a közreműködő diákoknak 4 ill. 1 korona órabért fizetett a direktorium. Cegléd Polg. m. iratok V. 2142 sz. 1919. jún. 11.)

gondoltak. 1904-ben felmerül egy olyan elképzelés, hogy ceglédi központú, állami támogatású népkönyvtárat kell szervezni, mely a város tanyavilágában vándorolna.⁴² Ezek az elképzelések utópisztikusak, a város előljárósága pedig, melynek az ügyet kezdeményezni kellett volna, teljesen passzív. 1908-ban a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület küld felhívást Cegléd előljáróságához, hogy adjon be kérvényt könyvtár létesítése céljából. Nem tudjuk, hogy a kérvényt elküldték-e, annyi azonban bizonyos, hogy az elképzelt könyvtárnak se híre, se hamva. A világháború visszavetette a könyvtárügy fejlődését, de a Tanácsköztársaság példája Cegléden is világosan megmutatta, hogy a városi közkönyvtárat meg lehet és meg kell alapítani.

A helyi igényeken és példán túl a városi könyvtárak országszerte történő alakulása is erre kellett, hogy ösztönözze a várost. Az 1910-es években sok városi könyvgyűjtemény alakult át modern könyvtárrá. (Nagyvárad 1912, Arad, Marosvásárhely 1913 stb.). A világháború éveiben Debrecen város eredetileg közigazgatási jellegű, különböző hivatalokban elhelyezett könyvgyűjteménye szintén könyvtárrá alakult.⁴³

A kérdést nem lehetett tovább halogatni, 1920 szeptemberében a tanács elrendelte a Városi Könyvtár megszervezését. Alapul a város tulajdonában levő, nagyobb részt jogi, közigazgatási, közgazdasági könyvek szolgáltak, melyek a városháza különböző hivatali szobáiban voltak elzárva. Ezt a gyűjteményt három módon kívánták továbbfejleszteni: vétel útján — de erre csak jóval később, a könyvtár megindulása után került sor —, a város lakóitól érkező könyv és pénzadományok révén, melyre több ízben felhívták a figyelmet, s végül a minisztériumtól és más hivatalos szervektől várható könyvadományokból. Az állomány gyarapításánál elsősorban a tudományos könyvek beszerzésére törekedtek, s különösen a ceglédi vonatkozású könyvek, füzetek és nyomtatványok gyűjtését tűzték ki célul.

A könyvtár megszervezését HÜBNER Emil ügyvéd vállalta, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Segítője SZALISZNYÓ Lajos volt. Természetesen függetlenített könyvtáros nélkül a munka csak nagyon lassan haladt. Mikor fél év múlva, 1921 májusában a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőisége meglátogatta a könyvtárat, még határozottan körvonalazott tervek sem voltak a könyvtár jövőjét illetően. A látogatók jelentősnek ítélték a kezdeményezést, kilátásba helyezték a könyvtár állami felügyelet alá helyezését és annak támogatását.⁴⁴ 1921-ben ez meg is történt. (MM 1930—31. 332 l.) A továbbiakban azonban más, szerencsésebb városi könyvtárakkal szemben (Győr, Szombathely, Debrecen, Miskolc, Sopron) a ceglédi sokáig nem részesült állami segélyben, később pedig csak jelentéktelen mértékben.⁴⁵ Lényegileg a város saját erejéből tartja fenn intézményét.

A látogatás során felmerült néhány jelentős javaslat, így a helybeli könyvtárak egyesítése, ezáltal a Városi Könyvtár nagyszabású intézménnyé való fejlesztése. Úgy tervezték, hogy mint ilyen, a Városi Könyvtár a cegléd-környéki könyvtárak központja lesz. A javaslat rendkívül figyelemre méltó. Megvalósulása esetén a Városi Könyvtár több lett volna tudományos könyvek gyűjteményénél: a ceglédi, sőt cegléd-környéki könyvtári élet aktív tényezőjévé

⁴² N. P.: *Népkönyvtárakról* Cegléd. 1904, aug. 20.

⁴³ Vö.: GULYÁS Pál: *A könyv sorsa Magyarországon*. Magy. Könyvszle. 1924.

⁴⁴ *Ceglédi Kiszgázda*. 1921. máj. 8.

⁴⁵ RADÓ István: *Vidéki közkönyvtárak*. Magy. Könyvszle. 1940. I. még: MM. 1930—31. 332 l.

válhatott volna. Ezt a szerepet azonban nem tudták vagy nem akarták vállalni. A tervből nem lett semmi.

Közben HÜBNER tovább folytatta a könyvek feldolgozását, amely munka — tekintettel arra, hogy csak szabad idejét tudta erre áldozni — csigalassúsággal haladt. 1922 márciusában 1555 kötet feldolgozását jelenti a városi képviselőtestület közgyűlésének, egy év múlva pedig 2185 kötetnyi feldolgozott állományról számol be. Időközben az eredeti állomány gyarapodott is, 1922-ben pl. 232 kötettel, 1923-ban pedig a városi közgyűlés 60 000 koronát szavazott meg a könyvtár fejlesztésére. (Ez az infláció következtében csak mérsékelt összeg volt.)

Közel négy év kellett ahhoz, hogy a könyveket feldolgozzák, s a könyvtár megnyilhasson. Igaz, hogy a feldolgozás mintaszerű volt, a könyvtár három katalógussal rendelkezett: betűrendessel, helyrajzival, olvasótermivel.⁴⁶

Hátra volt még az elhelyezés kérdése. A legkülönbözőbb javaslatok merültek fel, többek között az is, hogy a Vigadó tágas és szép fekvésű helyiségeit alakítsák át könyvtár és múzeum céljára. Végül azonban ezek a tervek nem valósultak meg: a könyvtár megmaradt a városháza két szűk szobájában, melyek ráadásul nem is nyíltak egymásba.

Végre a könyvtárt négy évi készülődés után, 1924. november 1-én ünnepélyesen átadták a közönségnek. Az első kölcsönzési nap november 5-én volt.

Hogyan jellemezhetjük az ekkor meginduló új könyvtárat, milyen helyet foglal el a város és az ország kulturális életében? — Említettük, hogy a századforduló utáni évtizedek a városi könyvtárak kialakulásának éveit. E könyvtárak jellegét az állomány összetételén túl a könyvtárak maguk elé tűzött célja is befolyásolta. Egy részük elsősorban az olvasók szélesebb rétegeit törekedett ellátni megfelelő könyvvel (részben a Szabó Ervin-i példa hatására), más részük inkább muzeális értékű könyvállományt kívánt összegyűjteni és megőrizni, a közművelődési jelleget háttérbe szorítva a tudományos vagy annak vélt igények mellett. E könyvtárak létrehozója sokszor nem is annyira a kulturális igények kielégítésének vágya, mint inkább a város provinciális büszkesége volt.

A ceglédi könyvtár inkább az utóbbi típushoz tartozott. Muzeális jellegű könyvtár volt állományánál fogva: anyaga elsősorban a humán tudományok régi szakkönyveit tartalmazta. A beérkező adományok is ebben az irányban bővítették az állományt. Muzeális jellegű volt elhelyezési módja és kölcsönzési rendszere: a városházi két szoba mintegy a levéltár kiegészítését jelentette, az a körülmény pedig, hogy csak helyi olvasásra adott ki könyvet, egyenesen a nemzeti megőrző könyvtárakat juttatja eszünkbe. Hogy a könyvtár ilyené lett, abban a fenti tényezőkön kívül bizonyára nagy része van annak is, hogy alapítója, segítői és első használói a kisváros értelmiségi rétegéhez tartoztak.

Bár a könyvtár elhibázott elvi alapokra épült, megnyitása mégis jelentős kulturális esemény volt, figyelembe véve a korabeli magyar közművelődési viszonyokat. A magyar városok számottevő részében nem volt még közkönyvtár, Ceglédnél népesebb városokban sem. Azt is el kell ismernünk, hogy a város könyvtárát teljesen a saját erejéből hozta létre, nem szolgált alapul valamilyen régi gyűjtemény, nem kaptak rendszeresen állami támogatást sem, a könyvtárosi munkákat pedig Hübner és segítői teljesen önzetlenül, szabad idejük feláldozásával végezték. Egyes gyűjtemények — jogi, irodalomtörténeti, helytörténeti —

⁴⁶ RADÓ; i. h.

a város kulturális életének aktív tényezőivé váltak s különösen az utóbbi a tudományos kutatást is elősegítette. S legfőképpen: a város könyvtárügyének kulcskérdése, a központi nyilvános könyvtár ügye az új könyvtár megnyitásával megoldódni látszott.

A Városi Könyvtár működése (1924—1945)

1924 nov. 5-én nyílt meg a könyvtár az olvasók számára, ettől kezdve egy ideig hetente 2, majd 3 (a 30-as években már 5) napon át állt az olvasók rendelkezésére du. 3—6-ig. Az olvasókat kissé szűkös olvasóterem fogadta, a könyvtáros ide hozta át a folyosó túlsó oldalán levő raktárból a könyveket. Csak helyi olvasásra adtak ki műveket. Az első hónapban 127, decemberben 96 olvasó fordult meg, és 166—200 könyvet olvastak. A használat díjtalan volt.

Ha a könyvtár társadalmi—kulturális szerepét vizsgáljuk, az alapvető kérdés: hányan és kik használták? A városnak adott évi jelentések statisztikái erre világosan felelnek.

Év	Olvasók száma	Ebből nő	Olvasott kötet	Tanár, tanító	Tisztviselő	Kereskedő	Iparos	Gazda	Főisk. hallg.	Tanuló	Egyéb
1925	693	6	1226	—	10	—	18	9	27	633	6
1927	631	3	1252	7	23	1	1	—	57	539	2
1928	743	?	1533	25	13	3	3	12	52	592	34
1929	454	?	?	?	?	?	1	1	?	240	?
1934	563	8	1005	76	41	4	23	2	46	361	10

Kié volt tehát a könyvtár? Elvben mindenkié, a gyakorlatban egy meglehetősen szűk rétegé. Ide jártak a városi és állami tisztviselők, mert a régi jogszabályok köteteit csak itt találták meg, s egyre növekvő számban jártak ide a pedagógusok. A kölesönzők négyötödét azonban a diákok alkották, szinte a gimnázium kiegészítő könyvtára lett az új intézményből. A város túlnyomó részét alkotó parasztság éveken át vagy nincs, vagy alig van képviselve.

Milyen könyveket olvastak? Erre az 1927. évi forgalmi statisztika felel:

Könyvészet	1	Irod.-tört.	236	Mennyiségtan	6
Enciklopédia	17	Szépirodalom	315	Géptan	13
Hittudomány	3	Művészet	17	Gazdaságtan	8
Bölcsélet	1	Történelem	15	Orvosi	24
Neveléstud.	5	Földrajz	8	Vegyes	9
Nyelvészet	6	Jog, államtud.	..	13	Hírlap	13
Klasszika-fil.	5	Term.tud.	14			

Az olvasott könyvek statisztikája is azt bizonyítja, hogy a könyvtár elsősorban a magyar dolgozatot író diákok ellátását szolgálta. Az irodalomtörténeti tanulmányok forgalma az összes többit felülmúlja egymagában, — a természetesen kiugró szépirodalomról nem beszélve.

Az állomány időközben lassan, de állandóan gyarapodott, évente átlag 200 kötettel. Tíz év alatt az induló állomány kétszeresére nőtt. A könyvtár állománya 1930-ban 2519 mű, 4202 kötettel. Ezen belül a ceglédi gyűjtemény 156 mű, 443 db. *MM.* 1930—31.332 l. 1932-ben 4782 kötetben 2942 mű van a

könyvtár birtokában. A hiba ott volt, hogy a gyarapodás nagy része különféle ajándék, s nem tudatos gyarapítási politika következménye. Eleinte a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumtól, majd a Közgyűjtemények Országos Felügyelőségétől és az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központtól kaptak jelentősebb számú könyvet. A rendelkezésre álló összeget viszont igyekeztek úgy felhasználni, hogy a legújabb szakkönyvekkel egészítsék ki az egyes gyűjteményeket. Ennek köszönhető, hogy a könyvtár megindulása után 5—6 évvel már az ipari és gazdasági gyűjtemény is fejlődésnek indult, sőt egy tudósítás a mezőgazdasági gyűjteményt is olyan gazdagnak és új könyvekben bővelkedőnek mondja, amilyen nincs más a városban.

A könyvtár büszkesége a várostörténeti gyűjtemény volt. E téren nem elégedtek meg a ceglédi vonatkozású könyvek összegyűjtésével, hanem 1935-től kezdve kibővítették a gyűjteményt egy új osztály felállításával, mely magába foglalta a városban és környékén levő jellegzetesebb épületek, továbbá a városban lejátszódott nevezetesebb események fényképét vagy rajzát, végül a város társadalmi életében szerepet játszott egyének fényképeit. E téren a városi könyvtár nemcsak sok kortársát előzte meg és szárnyalta túl, hanem még mai könyvtáraink számára is példát mutat a helytörténeti gyűjtemény gondos, szorgalmas kialakításában.

A könyvtárnak ezzel a fényoldalával szemben árnyoldalak is jelentkeztek; problémák, melyeket a könyvtár folyamatos működése tárt fel, s melyek mint a könyvtár létkérdései, megoldásra vártak. Legsúlyosabb közülük a helyiség kérdése és a könyvtár jellegének, szerepkörének kérdése volt.

A városházán való elhelyezés rövidesen tarthatatlannak bizonyult: a szobák sötétek, szűkek voltak, s nem volt közvetlen kapcsolat az olvasóterem és raktár között. Mégis csak nyolc év múlva kapott az intézmény új helyiséget. Ekkor a Szegfű u. 2. szám alá költözött be, a volt Forgalmiadó Hivatal helyiségeibe. A helyeserét nem annyira a város gondoskodásának, mint inkább a felügyelő hatóságok állandó panaszának köszönhetette a könyvtár. Nagyon sok köszönnivaló nem is volt benne. Igaz, hogy itt négy terem volt: az egyikben a nagyalakú, másikban a kisebb alakú könyveket tárolták, s az olvasóterem melletti irodát is fel lehetett szükség esetén olvasóteremnek használni — de a helyiségek egészségtelenek, nem könyvtári célokra valók voltak. Minden látogatója megjegyzi róla, hogy falai nedvesek, levegője áporodott, a padló penészesedik, termei túlszűfoltak. Egy újságcikk egyenesen az istállóval hasonlítja össze⁴⁸ A helyesere 1932 novemberében mégis megtörtént, s most hosszú időre ismét csak a tervezetések ideje következett.

A másik probléma onnan származott, hogy a könyvtár nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: olvasóinak száma nemhogy emelkedett volna, hanem egyre inkább a dolgozatot író gimnazistákra korlátozódott. Tíz év múltán nyilvánvaló volt, hogy ezen a helyzeten csak gyökeres változások segíthetnek, ezért néhányan a tisztábban látó városi polgárok közül, HARTYÁNYI Zoltán kezdeményezésére beadványt írtak a város polgármesteréhez. Ez a beadvány a Városi Könyvtár életének egyik legfontosabb dokumentuma. Főbb pontjai a következők:

„A város közműveltségi szintjének minden néprétegre kiterjedő emelése céljából szükségesnek látjuk a könyvtárnak az eddigiéknél erőteljesebb ütemben való fejlesztését és a közönség által való igénybevételének sokirányú megkönnyítését.

⁴⁸ *Könyvtár vagy istálló?* Ceglédi Napló. 1936. aug. 11.

1. Az összes kötetlen könyvek bekötését.
2. A mezőgazdasági szakcsoport, s ugyanígy a természettudományi, főképpen a növénytani szakcsoport kibővítését.
3. A magyar szépirodalom valamennyi érdemes termékének olcsó kiadásban való beszerzését.
4. A könyvtárnak az összes fontosabb magyar könyvújdonosságokkal való állandó bővítését.
5. A könyvtár nyitvatartását évi 240 napon át.
6. A könyvek kikölcsönzését más nyilvános könyvtárakban érvényes kikötésekkel.

Indítványozzuk:

- a) A könyvtár dologi és kezelési nyilvántartásaira a szükségletnek megfelelő összeg irányoztassék elő a mindenkori költségvetés keretében.
- b) A könyvtár évi javadalmazása legyen 2500 P. kizárólag a könyvek beszerzésére és bekötésére.
- c) A rendkívüli beszerzésekre 1936-ban 4000 P.”

A beadvány helyesen tapint rá a valóban orvoslásra szoruló pontokra. Legnagyobb jelentőségű javaslata a könyvek otthonra való kikölcsönzésének ajánlása. Teljességgel elképzelhetetlen volt ugyanis, hogy egy parasztember munkaidőben d. u. 3 órakor beüljön a könyvtárba olvasni; a könyvek kiadása esetén az olvasótábor kiszélesedett és átalakult volna. Természetesen ehhez valóban frissíteni kellett volna a szépirodalmi részt. A könyvtár egy látogatója 1936-ból ezt írja:

„A szépirodalmi csoport meglehetősen szegény. Úgy áll a Városi Könyvtár, mintha Arany Jánossal lezárult volna a magyar szépirodalom . . . Elmaradt a világtól a könyvtár . . . Meg kellene venni Móricz, Szabó Dezső, Szabó Pál műveit, Tömörkényt. Nem jár a Nyugat, a Kelet Népe, a Tanú. Pedig ezek jobban érdekelnék a közönséget, mint pl. a Hadtörténeti Közlemények. Nem tudósoknak való könyvtárra van ennek a városnak szüksége, hanem olyanra, melyet a város 90 százaléka is igénybe tud venni.”⁴⁹

A beadvány rámutat a javaslatok megvalósításának reális útjára is: a szerzeményezést nem lehet az adományozók szeszélyére bízni, állandó költségvetési tételt kell a könyvtárnak biztosítani.

A javaslatokat 1935. szept. 12-én tárgyalta a városi tanács, és elvetette. Az elutasítás nem érhetett senkit váratlanul, hiszen egy fél évvel ezelőtt parázsvita folyt ugyanezekről a kérdésekről. HARTYÁNYI Zoltán és GYURA István már ekkor is kérték, hogy biztosíték mellett a ritkaságok kivételével adják ki a könyveket hazavitelre. Akkor azzal utasították el az indítványt, hogy nem elég nagy még a könyvállomány. Az események egykorú feljegyzője kesernyésen jegyzi meg, hogy csak akkor fog itt az olvasók száma emelkedni, „ha majd a városi képviselőtestület tagjainak szükséglet lesz a Városi Könyvtár.”

A jelentősnek induló vállalkozás így holtvágányra kerül. Ha mutatkozik is a következő években az olvasók számában valamelyes emelkedés, ez alig több a semminél, s haladásnak nem fogható fel. (1936-ban 843 olvasó; 1937-ben 848 olvasó; 1938-ban 759.)

Összehasonlításként megjegyezzük, hogy ezekben az években a győri Városi Könyvtárban átlag 10 000, a soproni Városi Könyvtárban 80 000 kötetet kölcsönöztek. A ceglédi könyvtár fejlődése tehát lényegében megállt, s a háborús események végleg elterelték róla a figyelmet.

⁴⁹ Sz. I. : Látogatás a Városi Könyvtárban. Ceglédi Hírlap. 1936. szept. 27.

A Horthy-korszak könyvtárügye
(Egyesületi és kölcsönkönyvtárak)

Az első világháború előtt a ceglédi könyvtárügynek számos haladó vonásáról számolhattunk be. Az egyes testületek könyvtárai 1848-as gyűjtemények kialakításával járultak hozzá a város egyik legszebb hagyományához, a Kossuth-kultuszhoz. Kísérlet történt népkönyvtár szervezésére és napirenden volt a parasztság könyvtári ellátásának kérdése, egységes városi könyvtárról álmodoztak, s a Tanácsköztársaság alatt megtörténtek az első lépések ennek megvalósítására. A Horthy-korszak alatt ezek a kezdeményezések nem hogy továbbfejlődtek volna, hanem egyenesen elsorvadtak.

A meglévő könyvtárak ugyan tovább működtek, az egyre inkább elsekélyesedő irodalmi ízlés gátlástalan kiszolgálóiként, de az eddig nem-olvasó rétegek felkutatására vagy a közizlés tudatos irányítására nem gondoltak. A járás területén szerveztek néhány népkönyvtárat (pl. Törtel, Jászkarajenő), de a ceglédi tanyák népére nem gondolt senki. A Városi Könyvtár ismertetése során láttuk, hogy az nem válhatott sem átfogó jelleggel a széles rétegek könyvtárává, sem az olvasás aktív irányítójává. Az olvasás mindegyre növekvő igényét továbbra is az egyesületi és kölcsönkönyvtárak látták el.

A város társadalmi széttagoltságát tükrözte a könyvtárügy széttagoltsága. Az egyes rétegek kialakították a maguk könyvtárát: külön csoportosultak az „Úri Kaszinó”, az Iparoskör, a Kereskedő Egylet, a Gazdakör köré.

A könyvtárak jellegét állományuk összetétele mutatja a legjobban. Ha összehasonlítjuk ezt a 30—40 évvel korábbi állapottal, elszomorító képet kapunk. Akkor, ha mégoly primitív formában is, történt kísérlet ismeretterjesztő művek beszerzésére. Most ilyen törekvéssel nem találkozunk. A nagy gonddal összegyűjtött negyvennyolcas gyűjtemények is többnyire szétszóródtak. A Kaszinó és a Gazdakör könyvtáránál találunk ugyan szép-irodalmon kívüli műveket is, de teljesen más-más jelleggel. A Kaszinó nagy számmal vásárolta a kor divatos világnézetű könyveit, kimondottan politikai, szociográfiai munkákat. Gyakorlati ismereteket közlő műveket ekkor már egyáltalában nem szereztek be, ezeket az olvasók nem is keresték. A nehézkesen mozgó Városi Könyvtárral szemben a modern eszmék közt tájékozódást kereső értelmiségiek itt találkozhattak a legújabb eszmeáramlatok képviselőivel. Később egyre nagyobb számmal kerültek be a fasiszta munkák is.

A Gazdakör könyvtára ezzel szemben a szépirodalom kívül kizárólag mezőgazdasági szakkönyveket gyűjtött. Közel 100 ilyen szakkönyv volt a könyvtár birtokában, ezek a mezőgazdaság minden ágára kiterjedtek, különösen a szőlészeti, borászati, méhészeti gyűjtemény felett. Ez azt mutatja, hogy a kisebb gazdák reális igényei alakították a szakcsoportot. A régi ismeretterjesztő népkönyveket már nem szerzik be. A szépirodalom területén minden téren a kispolgári ízlés térhódításának lehetünk tanúi. A legigényesebb e téren a Kaszinó könyvtára, mely a szépirodalom terén viszonylagos teljességre törekedett. Ezt rendszeres ellátmánya lehetővé is tette.⁵⁰ A Kereskedelmi egyesület könyvtára, mely 30 éve olyan szép reményekkel indult, teljesen lezüllött. A bestsellereket katalógusukban egyenesen vastag nyomással emelik ki, a

⁵⁰ Vö. *A Ceglédi Kaszinó Egyesület könyvtárának betűsoros pótleltára 1936—40.* Cegléd. 1940.

klasszikusok beszerzésével egyáltalán nem törődnek. (DICKENS-t, HUGO-t mindössze egy-egy kötet képviseli. Orosz író is kevesebb van a könyvtárban mint 30 éve.⁵¹

A Népkör és a Gazdakör könyvtárában a magyar irodalom képe már vígasztalóbb: JÓKAI mellé felsorakozik MIKSZÁTH, GÁRDONYI, MÓRICZ — de MÓRA és a ceglédi születésű TÖMÖRKÉNY egyetlen művel sem szerepel. A divatos polgári giccsirodalom azonban már a magyar irodalmat is elárasztja, a külföldi irodalomnál pedig az olcsó népszerűség a kiválasztás egyetlen szempontja. A listavezetők: CONAN DOYLE, COURTHS-MAHLER, OHNET.⁵²

A kispolgári ízlés mindent eláraszt. Ugyanezt az izlésrombolást folytatták a kölesönkönyvtárak, csak nagyvonalúbban, több ezer kötetes állománnyal. Így a KOLLÁR-féle kölesönkönyvtár, majd 1929-től a SIMON János-féle.

*Az újjáépítés évei. 1945—48.**

A háború hatalmas pusztítást végzett Cegléd könyvtáraiban: elpusztult a nagy könyvanyaggal rendelkező Kaszinó-könyvtár, a Gimnázium 12 000 kötetének mintegy fele, a kisebb könyvtárak könyvanyaga pedig elkallódott. A Városi Könyvtár sorsáról megbízott vezetője NÉMEDY ERNŐ 1946. február 20-án kelt beadványában így tájékoztat: „A Ceglédi Könyvtár 6000 kötetből álló anyagát a fosztogató nép felforgatta 1944 október elején. A ceglédi MKP titkára 2063 db. felbecsülhetetlen értékű könyvet megmentett és a város levéltárába beszállította.” (Ceglédi Levéltár, Közig. Iratok 2090. 1946).

A későbbi újjárendezés folyamán 3986 kötet került elő a könyvtár régi állományából. De ha hiánytalanul megmaradtak volna is a könyvek, ez az elavult állományú és módszerű intézmény — melyet a háborús években különben is teljesen elhanyagoltak — csak igen kis mértékben elégíthette volna ki az új társadalom igényeit.

Ezekben az években az országban új könyvtárakat teremtenek: munkás- és pártkönyvtárakat. A régi könyvtárak átszervezésének bonyolult feladatát a gazdasági és politikai élet létkérdést jelentő feladatai egyelőre háttérbe szorítják. Így történt Cegléden is. Hogy a Városi Könyvtár szünetelése alatt sem mondtak le egy pillanatra sem egy új szellemű központi könyvtár megindításáról, azt bizonyítja az a tény, hogy a város 1945—48 között 371 könyvet vásárolt, s a könyvtár újjászervezésén már 1946-ban dolgoztak. A nyilvánosság számára azonban csak 1948-ban nyitották meg a kapukat.⁵³

⁵¹ Vö.: *A Ceglédi Kereskedelmi Egyesület könyvtárának jegyzéke*. Cegléd. 1938.

⁵² Vö.: *A Ceglédi Népkör és Gazdakör könyvtárának könyvjegyzéke*. Cegléd. 1929.

* A felszabadulás óta elmúlt 15 év könyvtári vonatkozásban is annyi új eredményt és új problémát hozott, hogy azok tüzetes vizsgálata külön tanulmányt igényelne. Ennek az időszaknak csak a legfontosabb kulcskérdéseit ragadjuk ki: a Városi Könyvtár örökebe lépő Szabadművelődési, majd Járási Könyvtár kérdését. Csak érintőleg tudunk foglalkozni a városi könyvkultúra egészét tekintve még oly fontos kérdésekkel is, mint pl. a szakszervezeti és iskolai könyvtárak ügye, s futólagosan érintjük azokat a problémákat, melyek ceglédi jelentkezésükben teljesen megegyeznek az országosan ismert viszonyokkal.

⁵³ *Megnyílik a Városi Könyvtár*. Cegléd. 1948. dec. 12.

A Szabadművelődési Körzet könyvtára. 1948—49.

Az 1948-végén megnyíló könyvtár a Ceglédi Körzeti Szabadművelődési Hivatal Kölcsonkönyvtára nevet viseli, állományát tekintve azonban a régi Városi Könyvtár utódjának tekintendő. A Városi Könyvtár megmaradt állományából választottak ki és leltároztak át 871 kötetet, amit az 1945—48 között beszerzett 371 mű egészített ki. Maga a Szabadművelődési Felügyeléség 742 művel járult hozzá az állományhoz.⁵⁴ Az új könyvtár tehát mintegy 2000 könyvvel indult. Nem nagy szám, ha meggondoljuk, hogy a Tanácsköztársaság alatt már több mint 5000 mű gyűlt össze.

Az új könyvtár már a megváltozott igények kielégítésére törekszik. Elődjére alig hasonlít: használatban levő könyvanyagának több mint fele teljesen friss, nagyrészt aktuális politikai anyag. Az állomány megváltozása s az eddigi kizárólagos olvasótermi kölcsönzéssel szemben a könyvek kölcsönzésének bevezetése egy csapásra megszüntette a könyvtár exkluzív, tudományoskodó jellegét.

Ugyanakkor sok lényeges feladattal nem tud az intézmény megbírkózni. A társadalmi munkás könyvtárosoknak még sem idejük, sem képzettségük nincs a könyvtári szakfeladatok pontos elvégzéséhez, s a könyvtár kapuját átlépő propagandamunka végzéséhez. A kölcsönzés sokszor személyes okok miatt szünetel. A forgalomról s az olvasótábor összetételéről a nyilvántartások pontatlansága miatt sajnos nem maradtak fenn adatok. Az anyagi ellátottság ötletszerű, bizonytalan. A könyvtár sok tekintetben nem tudja még túllépni a régi egyesületi könyvtárak jellegét. Ezért rövidesen nyilvánvalóvá lett, hogy ez a megoldás csak átmenetet jelenthet.

Meg kell emlékezni egy súlyos hibáról, melyet ezekben az átmeneti években követtek el. A könyvtár 1945 óta állandóan költözködött, és sajnos megfelelő felügyelet nélkül, ami az állomány állandó csökkenésével járt. A legsúlyosabb s nagyrészt pótolhatatlan veszteség a több mint 400 egységből álló várostörténeti gyűjtemény kétharmadának nyomtalan eltűnése volt,

Az új Városi Könyvtár. 1950—52.

Ismeretes, hogy az 1949. év a népművelés és azon belül a könyvtárügy szempontjából országunkban fordulópontot jelentett. Ez év augusztusában kezd meg működését a Népművelési Minisztérium, ekkor kezd a magyar könyvtárosok szélesebb köreire hatni a szovjet könyvtári tapasztalatok megismerése, ekkor alakul ki a körzeti könyvtárak rendszere. Nem véletlen, hogy Cegléden is 1950 elején alakul meg ismét a Városi Könyvtár.

Az új életre készülő város felismeri a könyvtár jelentőségét, s azt a tényt, hogy anyagi és erkölcsi erői révén az ő feladata a könyvtárat kézbevenni. Az 1950. évi költségvetésben 23 000 forintot szavaz meg könyvtári célokra, ebből 3000-ret személyi kiadásokra, 5000-ret könyvbeszerzésre. Ez egy csapásra megszilárdítja az újjászülető könyvtár helyzetét. (A következő évi költségvetés már 34 000 forintra emelkedik.)

⁵⁴ NAGY Dénes: *Kimutatás a Városi könyvtár könyvállományáról*. Cegléd. 1950. okt. 3. Kéziratban a Járási könyvtár irattárában. A *Cegléd* 1948. dec. 12-i száma is közli az állomány számát, adatai azonban pontatlanok, túlzók.

A könyvtár állományát induláskor már készen kapta. Elődjétől, a Szabadművelődési Könyvtártól átvette a régi Városi Könyvtár már feldolgozott 1091 kötetét, s a Szabadművelődési Hivatal 742 kötetes ajándékát. A rendszeres szerzeményezés 1950. júliusában indult meg, s attól kezdve folyamatosnak tekinthető. Az állomány a továbbiakban így alakult: 1950: 2046 kötet, 1951: 3152 kötet, 1952: 3383 kötet.

A folyóiratok beszerzése nehezebben indult. Először 1950 októberében rendelnek néhányat de 1951 januárjában ismét nincs keret az előfizetésre.⁵⁵ Ez annál is sajnálatosabb, mert az 1889-től egy fél évszázadig hiánytalan ceglédi hírlaptár a legfontosabb éveken pótolhatatlanul megszakad.

A könyvtár megfelelő elhelyezéséről szintén a város elöljárósága gondoskodott. A Művelődési ház három helyiségét adták át, s ez a megoldás, ha nem is volt tökéletes és véglegesnek tekinthető, az előzőknél sokkal szerencsésebbnek bizonyult.

A könyvtár vezetését NAGY Dénesre bízták, aki 1949 szeptemberétől dolgozott a város könyvtárában. 1950 márciustól kap rendszeres fizetést a könyvtári munkáért. A megnövekedett feladatok ellátásához kiegészítőt vesznek fel, eleinte néhány hónapra, 1952-től állandó jelleggel.

A kölcsönzés az első évben a következőképp alakult:

Szakcsoportok	0.	1.	2.	3. (marxizmus- leninizmus klasszikusai)	3 (egyéb)	4.	5.
Kölcsönzött művek száma ..	39	38	11	95	297	1	342
Szakcsoportok	6.	7.	8.	(magyar) (szovjet)	(egyéb)	9.	Összesen
Kölcsönzött művek száma ..	161	177	2600	2661	891	906	8065

A beiratkozott olvasók száma 842. Megoszlásuk:

Munkás: 149, paraszt: 16, értelmiségi: 124, egyéb: 67, tanuló: 165, 14 éven aluli 281 Férfi: 576, nő: 257.

Ha összehasonlítjuk ezt a statisztikai kimutatást a régi Városi Könyvtár hasonló jellegű adataival, szembetűnően előttünk áll a két könyvtár társadalmi jellegének éles különbsége. Pedig az új könyvtárnak az első évben az olvasómozgalom még nem erős oldala. A kölcsönzések száma az olvasókhoz, a város lakóihoz mérten is alacsony, és szembeötlő a parasztolvasók (és a mezőgazdasági könyvek kölcsönzésének) hiánya. A rendelkezésre álló könyvállomány azonban még nem is volt alkalmas szélesebb olvasómozgalom megszervezésére. — A továbbiakban az olvasómozgalom nagy lendülettel fejlődik tovább: 1950: 842 olvasó, 8065 kölcsönzés; 1951: 883 olvasó 11 000 kölcsönzés; 1952: 1300 olvasó, 24 036 kölcsönzés,

A forgalom növekedése azonban olyan hiányosságokat hoz — fokozatosan — felszínre s élez ki mindjobban, melyeket a könyvtár az adott keretek közt nem tud megoldani. Az olvasószolgálat s az állomány feltárása kezdetleges volt, s nem is fejlődött. A kölcsönzőmunka differenciálatlan volt. Megoldatlan probléma: az ifjúsági könyvtár ellátása. Az első év végén a 842 olvasóból 446 18 éven aluli, ugyanakkor az ifjúsági könyvek száma csak

⁵⁵ NAGY Dénes: *Jelentés a Városi VB.-nak*. Cegléd. 1951. febr. 2. Kéziratban a Járási könyvtár irattárában.

250.⁵⁶ 1952 elején ugyan tervbe veszik az ifjúsági könyvtár felállítását, de ez a terv akkor még minden reális alapot nélkülöző utópia.⁵⁷

Az állományfeltárás is megoldatlan. Induláskor készült ugyan egy sajátosan egyéni katalógus, ahol a lapokat beérkezési sorrendbe gyűjtötték, külön raktári szákszámokkal ellátva, de a továbbiakban ezt a primitív nyilvántartást is elhanyagolták, s a könyvtárvezető 1952-ből származó jelentése szerint ez a katalógus „elavult és hiányos, ma már használhatatlan.”⁵⁸

Hasonlóan súlyos problémák voltak az adminisztráció terén is. A könyvtár több egyéni módszert vezetett be, gyakran nem a legszerencsésebben, 1952-ben már a raktár decimális rendjét is egyéni raktározással készülték felváltani.

A vázolt problémák jelentkezése helyi viszonylatban is tükrözte az országos helyzetet: könyvtáraink túlnőtték eddigi kereteiket, de fejlődésük nem volt minden területen egyöntetű. Új formára, szervezeten erősebb kötelékre érett meg a ceglédi Városi Könyvtár, mint ahogy országunk egész könyvtárügye átfogó nagy rendszerezésre várt.

Az átszervezés Cegléden annál is indokoltabb volt, mert a város körüli községekben már aktív könyvtári élet folyt, s a félévszázados álom: — községi könyvtárak a ceglédi könyvtár irányítása alatt — megérett a megvalósításra. Ekkor már másfél éve két központi könyvtár működött a városban egymással, de egymástól függetlenül: a Városi Könyvtár s a népkönyvtárakat szervező Körzeti Könyvtár.*

Szakszervezeti, termelőszövetkezeti, iskolai könyvtárak

A háborút követő néhány éves szünet után a megújult társadalom elemi erővel teremt meg egy újabb könyvtári formát: a szakszervezeti könyvtárakat. A háborúban elpusztultak a város kiskönyvtárai, de az emberekben megmaradt az igény a könnyen hozzáférhető könyvgyűjtemények iránt, ahol a könyvtáros személyes ismerős is. 1950 körül Cegléden is gomba módra jönnek létre a szakszervezetek könyvtárai: az országszerte megnyilvánuló igény hozza őket létre.

Cegléden csak a felszabadulás után alakult ki néhány középüzem, viszont sok kisebb vállalat működött. Ennek megfelelően igen sok kis taglétszámú szakszervezet alakult meg, s 1950 körül ezek mindegyike könyvtárat szervezett.

⁵⁶ NAGY Dénes: *Jelentés Simonyi István iskolaigazgatónak*. Cegléd. 1951. jan. 31. Kéziratban a Járási könyvtár irattárában.

⁵⁷ NAGY Dénes: 1952. évi munkaterv. Cegléd. 1952. febr. 6. Kéziratban a Járási könyvtár irattárában.

⁵⁸ ILLYÉS Endre: *A ceglédi Körzeti könyvtár munkája*. Cegléd. 1954. Kéziratban a ceglédi Kossuth Múzeum Adattárában. 202. sz.

* Ismeretes, hogy 1949-ben 10 körzeti könyvtár alakult a falusi könyvtárak szervezésére és ellátására. Ekkor még egész Pest megyét a budapesti Körzeti Könyvtár irányította. 1951 júniusában Cegléden is Körzeti Könyvtár alakult, mely a ceglédi, nagykáta- és monori járásokat volt hivatva ellátni. Az új könyvtár másfél éves fennállása alatt. ILLYÉS Endre vezetésével hatalmas munkát végzett: mintegy 30 000 kötetet dolgozott fel s küldött ki vidékre, 56 községi könyvtárt irányított és látogatott, ebből 22-t maga szervezett. Könyvtári mozgalmunk hőskora volt ez az idő. Minthogy e könyvtár helyi kölcsönzést nem végzett, a város könyvtárügyének egészére inkább a Városi Könyvtárral való egyesülése után volt befolyása.

Az 1951-ben megtartott, igen hiányos, de a jellemző állapotot mégis megőrkítő városi adatfelvétel 25 szakszervezeti könyvtárat tart nyilván 3349 kötettel. Egy könyvtárra tehát csak 135 kötet jut. A könyvek mindenütt szekrényekben állnak, az adminisztráció egyöntetűen kezdetleges. (Füzetes állománynyilvántartás, néhol még az se, katalógus egy helyen sincs.) Mégis: könyvtári szempontból hatalmas új erőt képviselnek ezek a könyvtárak. Nemcsak azért, mert együttes állományuk felülmúlja a Városi Könyvtáret, hanem elsősorban azért, mert olyanokhoz juttatják el a könyvet, akikhez másként nem érne el. Igaz, hogy a kölcsönzött művek száma 1950-ben csak 2761, tehát a Városi Könyvtár forgalmának egyharmada.

Ez az adat már magában is felhívja figyelmünket az (akkor még friss!) könyvek rossz kihasználtságára. A könyvtárak további sorsa azt bizonyította, hogy a megfelelő alapfeltételek s a továbbfejlesztés lehetősége nélkül létrehívott könyvtárak nem válnak életképesé. Az 1959-es felmérés már 10 000 kötetet tart nyilván, de ha leszámítjuk a négy kiemelkedő könyvtár gyarapodását, akkor az állomány emelkedése 8 év alatt 0—20%-ot mutat, vagyis (150 kötetes átlagról lévén szó) azt, hogy ezek az intézmények könyvtárból halódó könyvhalmazzá váltak. Ugyanakkor a szervezen továbbfejlesztett könyvtárak továbbra is eleget tudtak tenni hivatásuknak, s a város könyvtárügyének nélkülözhetetlen tényezőivé váltak. Sajnos, a nyilvántartási, állományfeltárási módszerek az egyetlen Vasutas Szakszervezeti Könyvtár kivételével nem fejlődtek még az eredményesen működő könyvtáraknál sem tovább. Ez a tény is bizonyítja azt, ami véleményünk szerint a fentebbi adatokból is kiviláglik: Cegléden, s feltehetően más hasonló jellegű városokban is a központosítás a szakszervezeti könyvtárak életképességének elemi feltétele.

A termelőszövetkezetek kezdetben alig szerveztek könyvtárat: (Táncsics 1948, Kossuth 1950), azok is rövidesen a kiskötetszámú szakszervezeti könyvtárak sorsára jutottak, Néhányan már az 50-es évek elején a Járási (Körzeti) Könyvtárhoz fordultak csereanyagért, 1959-ben a segítségkérés általánossá vált. A Városi Tanács 1960-ban 10 000 forintot adott át a Járási Könyvtárnak azzal a kéréssel, hogy ennek felhasználásával lássa el könyvvel és rendszeresen patronálja a város 11 termelőszövetkezetét. A termelőszövetkezetek esetében tehát az új társadalmi intézmény még nem tudta a maga megfelelő könyvtártípusát kialakítani, az igény azonban már jelentkezett.

Az iskolai könyvtárak közül a gimnáziumé aktivizálódott leghamarabb s a tantárgyakkal kapcsolatos tudományágak szép gyűjteményét hozta létre. E gyűjteményeket a tantestület tagjain kívül alkalomszerűen mások is igénybeveszik. A Mezőgazdasági Technikum és a Diákotthon könyvtára lassabban fejlődik, az általános iskolák könyvtárai nem tudnak lépést tartani az ifjúság igényeivel. Az egész könyvtárügy szempontjából is jelentős viszont a kerületi iskolák könyvtári fejlesztése, mert a külterület sok felnőtt lakója is ezeket a könyveket olvassa.

Járási könyvtár (1953-tól)

1952-ben újabb fordulóponthoz ért a magyar könyvtárügy: minisztertanácsi rendelet intézkedett könyvtárügyünk egységének megteremtéséről. Ceglédi viszonylatban az új Városi Könyvtár működésének elemzésekor már kimutattuk, hogy egyrészt a szorosabb szervezeti kötelék hiánya szükség-

szerűen vezetett a felesleges, sőt káros egyénieskedésekhez, és sok alapvető kérdés megoldását lehetetlenné tette, másrészt hogy a két egymás mellett, de egymástól függetlenül működő közművelődési könyvtár — miután a Körzeti Könyvtár sajátos szervezési feladatait megoldotta — megérett az egyesülésre.

A járási Könyvtár szervezése 1952 őszen kezdődött. Megindulásának dátumául 1953 január 1-ét tekinthetjük. Alapul a két ismertetett könyvtár szolgált: a Városi Könyvtár már elemzett könyvállománya és kölcsönzési felszerelése, a hálózati munka területén pedig a Körzeti Könyvtár állománya és apparátusa. Az egyesült könyvtárnak új helyiségre volt szüksége, ezért a Szabadság tér 5. sz. alatt utaltak ki számára egy üzletsort. A három nagy teremből és két kisebb helyiségből álló épületrész ismét előbbrelépést jelentett az eddigi elhelyezésekhez képest, bár a helyiségek kevésbé szerencsés elhelyezkedése miatt (azelőtt bazársor volt) ismét csak átmeneti jellegű megoldást jelentett.

Az intézmény vezetője PINTÉR József lett, aki 1952 tavaszától vezette a Városi Könyvtárat. Mint kiemelt Járási Könyvtárnak, a vezetőn kívül három állást biztosítottak. Ugyanakkor mint járási intézményt a Városi Tanács helyett a Járási Tanács fennhatósága alá helyezték. Bár a várost érzékenyen érintette a harminc éves Városi Könyvtár névleges megszűnése, a későbbiekben felismerte, hogy a könyvtár új név alatt is változatlanul fontos szerepet tölt be Cegléd kulturális életében, s jelentős anyagi támogatással lehetővé tette a bútorzat és felszerelés modernizálását.

A Járási Könyvtár megalakulásának ismertetésével történelmi visszatekintésünknek tulajdonképpen végére értünk. Rövid összefoglalásul annyit említhetünk meg, hogy az új keret által adott lehetőségeket a könyvtár négy évig nem tudta kellőképpen felhasználni, nagyrészt személyi okokból. (A munkaerők állandó változása mellett ugyanis a vezetők is szinte évenként váltották egymást.) Talán 1957-től számíthatjuk a könyvtár megszilárdulását és új fellendülését.

A továbbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a könyvtári élet alapvető problémái, melyeket egy fél évszázadon át igyekeztünk figyelemmel kísérni, hogyan jelentkeztek és milyen megoldást nyertek az új viszonyok között.

A város könyvtárának alakulásától kezdve legnagyobb problémája: a város széles rétegeire kiterjedő olvasóközönség biztosítása, mely egyedül ad értelmet létezésének. A Járási Könyvtárban az olvasók és kölcsönzések száma a következőképpen alakult:

Év	Olvasók száma	Kölcsönzött kötetek száma
1953	1234	50 822
1954	1877	48 205
1955	1868	62 331
1956	1527	59 151
1957	1473	42 650
1958	1479	47 456
1959	2654	69 877

Az adatok tanúsága szerint az új intézmény az indulás lendületében hatalmas eredményeket ért el, az 1956—57. években viszont megtorpant. Ennek az egész országra jellemző jelenségnek az ellenforradalommal kapcsolatos poli-

तिकai—művelődéspolitikai okai közismertek; helyi okait említettük. Az utolsó év minden eddigit túlszárnyaló fellendülését viszont két régi probléma újszerű megoldása tette lehetővé. Az egyik a peremterületek parasztságának bevonása az olvasómozgalomba, 7 tanyavidéki könyvtár alapítása révén. (Ebben az irányban tapogatózott már a felszabadulás utáni Városi Könyvtár is, de a maga idejében — erőforrások nélkül — csak a peremterületek könyvtári forgalmának pontos felméréséig jutott el.) A másik: az ifjúság könyvtári ellátásának megoldása. Harminc éven át a Városi Könyvtár forgalmának több mint felét az ifjúság kölcsönzése alkotta, mégis csak a felnőttek háta mögött, mintegy mellékesen foglalkoztak velük, szinte szégyenkezve túlsúlyuk miatt, s az állománygyarapításban is háttérbe szorultak. A Járási Könyvtárban ezért egy időben 22%-ra csökkent le a 14 éven aluli olvasók száma. Gyökeres fordulatot, s jó időre végleges megoldást jelentett a külön Ifjúsági Könyvtár megnyitása 1958 decemberében. (Külön teremben, külön könyvtárossal, e célra készített bútorzattal és felszereléssel.)⁵⁹

A parasztolvasók s a fiatalok tömegeinek bekapcsolódása után az olvasók szociális megoszlása a következő (1959. dec. 31-i állapot): Munkás: 128, Paraszt: 465, Értelmiségi: 159, Egyéb: 454, Tanuló: 1348. Összesen: 2654. Eltekintve az új ifjúsági részleg által vonzott tanulók magas számától, a megoszlás Cegléd lakosaihoz mérten nagyjából arányos. A kérdés azonban nincs véglegesen megoldva. Az olvasók összlétszáma Cegléd lakosságához mérten alacsony. Máig megoldatlan a nagyobb beruházást igénylő külvárosi fiókkönyvtárak kérdése. A nehezen megközelíthető fiókok rendszeres könyvcseréje szintén nincs biztosítva, amíg a művelődési autó programjába ez a munka nem lesz beiktatható.

Az olvasómozgalommal összefüggő három terület: az állománygyarapítás, az állományfeltárás és propagandamunka közül az állománygyarapítás kérdése országos szinten oldódott meg. Helyi viszonylatban megoldásra vár még a régi városi anyag túlnyomó részének feldolgozása. — Az állományfeltárás alapvető feladatát, a katalóguskészítést a Járási Könyvtárnak előről kellett kezdenie. Induláskor egy szakkatalógus készült az ismeretterjesztő-, s egy betűrendes a szépirodalmi művekről. Minden könyv csak egy helyen szerepelt. E primitív katalógus helyett 1958—1960-ig a Megyei Könyvtár hathatós támogatásával újat készített a könyvtár. Az új szakkatalógus a szépirodalmat is tartalmazza, a betűrendes katalógusban viszont a szakkönyvek is szerepelnek, s a szépirodalmi művek cím szerint is megtalálhatók. Kiegészítésül sorozatkatalógus, idegennyelvű művek katalógusa és ifjúsági katalógus is készült.

Ezzel a katalógushálózattal a könyvtár mintegy „elébe ment” a társadalmi igényeknek. Az olvasók nagy része még közvetlenül kíván a könyvekről tájékozódni. A könyvtár jelenleg egyik legfőbb feladatának tekinti, hogy az olvasó és a könyvtár kapcsolatának új formáját, a korszerű szabadpolcos berendezést megvalósítsa. Az átalakítási munkák végeztéig egyelőre csak az ifjúsági könyvtár működik ezzel a rendszerrel.

A könyvtár keretein túl terjedő propagandamunkáról, irodalom-népszerűsítésről eddig legfeljebb mint kívánatos célról beszélhattünk. A propagandamunka szerteágazó problémájának messzevezető boncolása helyett itt csak annyit említhetünk meg, hogy a kezdetben ötletszerű ankétokat mind

⁵⁹ Bővebben KATSÁNYI Sándor: *A ceglédi Járási könyvtár új gyermekkönyvtára*. A Könyvtáros. 1959. 2. sz.

szervezettebb forma váltotta fel: 1958-ban a könyvtár Baráti Kört szervezett, 1960-ban pedig Irodalmi Színpadot hozott létre.

A régi Városi Könyvtár alakulásával kapcsolatban rámutattunk, hogy olyan központi könyvtárnak tervezték, mely a ceglédi és ceglédkörnyéki könyvtárak irányítójává válna. A Járási Könyvtár, mint a községi könyvtárak irányítója, ezt a célt nagy részben megvalósította. Ma sem mondhatjuk azonban, hogy a Járási Könyvtár Cegléd kisebb könyvtárainak is aktív irányítója volna.

A szakszervezeti könyvtárak esetében azonban az egészséges központosító törekvések, a termelőszövetkezeti könyvtárak esetében Ceglédnek mint termelőszövetkezeti városnak s a magyar könyvtárügy egészének a termelőszövetkezetek felé forduló figyelme, s általában: magának a társadalomnak a fejlődése a kiskönyvtárak ésszerű központosítása felé mutat. Mindez új, magasabbrendű szerepet ígér a központi könyvtárnak, s gyökeresen átalakítja a város egész könyvtárügyét. Máris kitapinthatók a könyvtárügy belső fejlődésének s a fejlődő társadalom igényeinek erővonalai, melyek a ceglédi könyvtárügy új fejezetét megszabják.

S. KATSÁNYI—D. NAGY: ENTWICKLUNGSGESCHICHTE DER BIBLIOTHEKEN DER STADT CEGLÉD

Die Autoren versuchen die Geschichte der Bibliotheken von Cegléd, einer land-, wirtschaftlichen Stadt in der Tiefebene Ungarns, zu erschließen. Cegléd, das 70 km entfernt von Budapest liegt, hat anlässlich mancher Schicksalswenden der ungarischen Geschichte eine große Rolle gespielt. Öffentliche Bibliotheken bestehen dort erst seit dem Ende des XIX. Jahrhunderts, die Autoren haben aber alle, schon aus dem XVIII. Jahrhundert stammenden, auf Bibliotheken bezüglichen Angaben gesammelt. Als Quellen benützten sie die Fachliteratur, Daten der Cegléder Schul- und Stadtarchive, Bücher, die sich mit der Geschichte der Stadt befassen und Jahrgänge der lokalen Zeitschriften.

Die vereinzelt vorkommenden Angaben reichen bis in die Nachzeit der Schlacht von Mohács (1526) zurück, als man in der Stadt eine reformierte Schule gründete; laut einzelnen Mitteilungen besaßen die Lehrer dieser Schule bereits kleinere Handbüchereien. Über die Bibliotheken der römisch-katholischen und reformierten Schulen des XVIII. Jahrhunderts kamen schon wichtigere Angaben zum Vorschein. Die erste, umfassendere Privatsammlung des János Dodos wurde 1830 gegründet. Die Sammlung, die er dem Cegléder Gymnasium hinterließ, wurde das Fundament der späteren Gymnasiumsbibliothek.

In der ungarischen Provinz waren die sogenannten Volks- und landwirtschaftlichen Vereine die Zentren der Volksbildung. Diese Vereine gründeten bescheidene Buchsammlungen für ihre Mitglieder. Mihály Táncsics, der große Freiheitskämpfer der ungarischen Revolution des Jahres 1848—49 hielt sich von 1876 bis 1877 in Cegléd auf, wo er verschiedene Reformen verwirklichen wollte, für seine Bemühungen aber kein Verständnis fand, weshalb er bald darauf die Stadt verließ.

In den 80-er Jahren des vorigen Jahrhunderts zeigten sich schon im ganzen Lande die Anfänge der sogenannten Volksbüchereibewegung. Durch die allgemeinen Bestrebungen angeregt, bemühte sich die in kleiner Zahl vertretene Intelligenz Volksbüchereien zu schaffen, doch wurden nur unwichtige Ergebnisse erzielt. Zuzolge ihrer ungleichen Eigentumsverhältnisse war auch Cegléd, genau wie andere ungarische Städte der Tiefebene in ihrer gesellschaftlichen Struktur sehr unterschiedlich. Es gab nur eine kleine Anzahl von Beamten und bloß wenig Großlandwirte, hingegen tausende landwirtschaftliche Arbeiter und Tagelöhner ohne Grundbesitz; Industrie und Handel waren klein. Diese verschiedenen Gesellschaftsschichten schufen die Grundlage für Klassengegensätze, die im sogenannten „Agrarsozialismus“ gipfelten. Auch in Cegléd entwickelte sich diese Bewegung, als deren Folge die agrarsozialistischen Landarbeiter ihre Kulturstätten errichteten, in denen sie ihre Mitglieder durch sozialistische Literatur weiterbildeten. In der Zeit der Jahrhundertwende entstanden zahlreiche Vereinsbibliotheken, die den Ansprüchen aller sozialen Schichten gerecht zu werden suchten. Die Autoren berichten eingehend

über Buchbestände und Leihmethoden dieser Bibliotheken. Auch Leihbibliotheken wurden in dieser Zeit eröffnet, die aber meistens nur engeren Kreisen die damals beliebte Bestseller-Literatur zugänglich machten. Bis 1919 galt die Ende des vergangenen Jahrhunderts gegründete Bibliothek des Gymnasiums als die wichtigste. Sie hatte einen Bestand von einigen tausend Büchern und stellte seinerzeit die einzige wissenschaftliche Bibliothek dar. Zur Zeit der Räterepublik des Jahres 1919 wurden ernsthafte Versuche zur Gründung einer städtischen öffentlichen Bibliothek gemacht: die Bücher der Stadt wurden gesammelt und man dachte sogar an unentgeltlichen Verleih dieser Bücher, wie auch an die Möglichkeit sie an Ort und Stelle zum Lesen zur Verfügung zu stellen. Nach dem Sturz der Räterepublik wurden die Bücher den verschiedenen Vereinen zurückgestellt. In der Zeitspanne von 1920 bis 1944 machte sich die reaktionäre Tendenz des Horthy-Regimes auch im Bibliothekswesen fühlbar, aber die 1919 angeregten Schritte konnten nicht mehr rückgängig gemacht werden: die Stadtbibliothek entstand, sie mußte aber mit ihrer geringen Bücherzahl ständig ihr Heim wechseln.

Nach der Befreiung des Landes öffneten sich für die Entwicklung der öffentlichen Bibliotheken neue Perspektiven. Nach wechselnden strukturellen Formen ist nun eine umfassende Organisation ins Leben gerufen worden, die nicht nur die Buchversorgung der Stadt, sondern auch der ganzen Umgebung betreut. Die Zahl der Leser steigt von Tag zu Tag: 1959 wurden 2 654 Lesern annähernd 70 000 Bände geliehen.